

GRADANSKI

Zbog nas

Piše: Daliborka Uljarević

Dok god se neki građani u ovoj državi osjećaju građanima drugog reda ni sama država nije stabilna. A vlast koja nije u stanju da obezbijedi jednaku primjenu zakona mora da se mijenja.

Pripadam onim osobama koje je priroda prilikom raspodjele umjetničkih talenata zaobišla. Vjerujem da ništa nije slučajno pa ni ti naši sklopovi i da je na nama da od onog što imamo izvučemo najbolje. I nikada me taj nedostatak nije opterećivao niti spriječavao da uživam u nadarenosti kojom su drugi umjetnička djela stvarali i da im se divim u tome.

No, postoje trenuci kad zažalim što ne znam upotrijebiti neku umjetničku formu kako bih dočarala određeni osjećaj, sliku, doživljaj... Upravo tu potrebu sam imala nakon slušanja svjedočanstva **Veselina Bojovića**, građanina Crne Gore, koji je proveo 125 dana u Vojno-istražnom centru „Lora“ u Splitu početkom devedestih godina prošlog vijeka. Davno, reći će neki, a opet kao juče sudeći po onom što ovaj čovjek još živi.

„Eto, ja sam preživjeli iz Lore... Kako je to, znaju ovi ljudi ovdje što su bili sa mnom... Ja sam jako mlad otišao, sa 18 godina... kako je bilo... uh, svega i svašta... Muke su to bile... **Luka Adžić**,... ja sam čistio hodnik kad su ga doveli... Kidali su ga, bili su ga četvorica... bradu su mu čupali, ne znam što mu nijesu radili... Krv je išla... iz svakog dijela tijela... Muke... Bio sam sa **Žarkovićima** u ćeliji, njih su maltretirali... bili su izmučeni, slomljeni, nagrđeni... ne znam što bih vam pričao, muke su to bile... Tjerali su nas da se bijemo, da se nosimo, pjevamo njihove pjesme... Bili smo jedan drugog, što ćeš, moraš, udaraš... Ako nećeš ti njega hoće on tebe... palicom...uh, eto toliko, ne znam što bih vam još rekao, daću riječ i ovim ostalim...”

U toku kratkog izlaganja, stalno je ponavljao „Muke su to bile... što da vam pričam...“, dajući samo kroki užasa koji je prošao i čiji su tragovi i nakon 18 godina bolno vidljivi i čujni u drhtavom glasu ovog snažnog Žabljačanina. A Veselin Bojović ima dosta toga da ispriča. Njegovo lice, njegov ton, grč njegovog tijela je paralelno pričao više i uvjerljivije nego nepovezane riječi koje su izlazile... Preko puta njega je sjedao **D.T.**, takođe nekadašnji logoraš „Lore“ i naš građanin. On nije mogao da priča, ali ni da sakrije da je dodatno proživljavao neke od stravičnih scena slušajući Bojovića...

Ovo su samo dvojica, od mnogih naših građana, koji su tih devedesetih, povedeni riječima tadašnjih i današnjih lidera Crne Gore, napojeni RTCG-ovim i „Pobjedinim“ priložima, išli u susjednu Hrvatsku da „ratuju za mir“. Ovo su ljudi koji su, nezavisno od toga što su bili uniformisani i naoružani, suprotno svim pravilima međunarodnog humanitarnog prava u zarobljeništvu sanjali o smrti kao izbavljenju iz pakla u kojem su se našli i nalazili nepojmive granice sopstvene izdržljivosti. O tome ne možemo ništa danas pročitati u „Pobjedi“ niti čuti na RTCG. Na okruglom stolu koji je organizovalo Udruženje boraca ratova od 1990.godine Crne Gore u saradnji sa Centrom za građansko obrazovanje (CGO) pod nazivom „Pravda i jednak tretman za žrtve ratnih zločina“ nije bilo kamera RTCG-a, koji se finansira i iz njihovih poreza, i poreza prisutnih porodica onih koji se nijesu vratili i čiji posmrtni ostaci još uvijek nijesu u cjelosti stigli u Crnu Goru. Nije bilo ni predstavnika tužilaštva koje treba da se zacrvni od **Tončija Majića**, predsjednika Dalmatinskog komiteta za ljudska prava. Majić je, naime, tom prilikom najavio podizanje nove krivične prijave koja će obuhvatiti i zločine počinjene prema crnogorskim građanima. Posao je države Crne Gore da stane za prava svojih građana, u čemu Majić, koji se godinama hrabro zalaže za rasvijetljavanje zločina koji su počinjeni u Hrvatskoj može biti snažna podrška ali ne zamjena. Institucije treba da postoje radi svojih građana, zar ne?

U tom kontekstu, priča Veselina Bojovića je važna za sve nas. Ona pokazuje kako su građani ovoj vlasti potrošna roba radi održanja moći, ma pod kojom ideologijom ona opstajala. Ona pokazuje da matrica nije nestala iako je mijenjala forme. Ona pokazuje da su institucije zarobljene. Ona šalje poruku onima koji misle da su miljenici Vođe da nema sigurnosti ni za njih, jer su ga oni isti naučili da može sve i da zakoni ne važe za sve isto onda kada su zaboravili na Bojovića i njegove kolege.

Pravda koju treba da dobije Veselin Bojović i ostali logoraši „Lore“ iz Crne Gore je zbog njih koliko i zbog nas. Isto kao što je pravda koju čekaju hrvatski građani koji su bili morinjski logoraši pravda koja se tiče njih koliko i nas. Upravo pravda je ono meta-pravno i meta-političko načelo kroz koje se procjenjuje kvalitet političkih ustanova i stvarna priroda na kojima te ustanove počivaju, a koje je davno izraženo kroz sintagmu: živjeti časno, ne povrijediti nikoga, dati svakom što zaslužuje.

„Nove generacije treba da čuju ono što im starije generacije odbijaju reći“, rekao je jednom **Simon Wiesenthal**, čovjek koji je preživio nacističke logore i svoj život posvetio istraživanju i dokumentovanju zločina i identifikovanju njihovih izvršilaca.

To znanje je važno radi prevazilaženja bremenitog naslijeđa prošlosti, sa čijim avetima mi ne možemo graditi zdravo društvo. Dok god se neki građani u ovoj državi osjećaju građanima drugog reda ni sama država nije stabilna. A vlast koja nije u stanju da obezbijedi jednaku primjenu zakona mora da se mijenja.

Autorka je izvršna direktorka Centra za građansko obrazovanje (CGO).